

Seksuell vold og seksuell trakassering blant unge

Lars Roar Frøyland og Kari Stefansen

Hvor mange unge har vært utsatt for seksuell vold og seksuell trakassering? Og hva betyr kjønn og seksuell orientering for risikoen for å oppleve slike krenkelser? Dette notatet gir et oversiktsbilde. Datagrunnlaget er hentet fra spørreundersøkelsen UngVold hvor deltakerne er elever i videregående skoler i hele landet. Notatet er delvis basert på hovedrapporten fra UngVold 2023, som er publisert i NOVAs rapportserie.

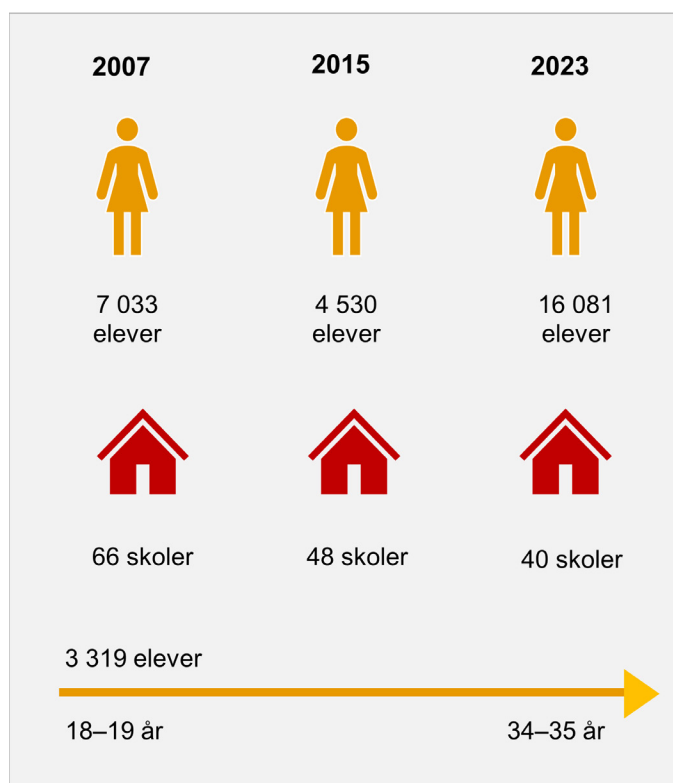
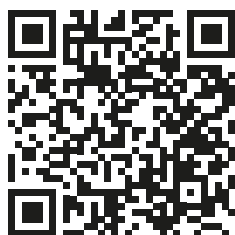
OM SEKSUELL VOLD OG SEKSUELL TRAKASSERING

Seksuell vold kan defineres på ulike måter. I UngVold-undersøkelsen har vi lagt Tove Stang Dahls (1994) definisjon til grunn. Seksuell vold innebærer at det hun kaller «kjønnsfrihet», blir krenket. Kjønnsfrihet handler om den grunnleggende retten alle har til selv å bestemme om og hvordan man vil inngå i seksuelle interaksjoner. Med andre ord er det snakk om alle slags seksuelle handlinger som skjer mot ens vilje, som åpenbart er tilfelle hvis det er trusler eller vold med i bildet, men også de som skjer i situasjoner der man ikke har mulighet til å gi uttrykk for hva man vil og ikke. Det siste gjelder både plutselige hendelser, typisk uønsket beføling på offentlige steder, og når den utsatte er ute av stand til å forstå hva som skjer, typisk på grunn av sterk beruselse.

Seksuell trakassering kan forstås som et samlebegrep som inkluderer seksuell vold, men det favner også andre typer krenkelser. Folkehelseinstituttet (Jardim, 2022) deler seksuell trakassering inn i tre ulike hovedformer: kjønnsdiskriminering, uønsket seksuell oppmerksomhet og seksuell overtalelse. Kjønnsdiskriminering omfatter nedvurderende kjønnsbaserte holdninger, uønsket seksuell oppmerksomhet omfatter verbal eller fysisk atferd, og seksuell overtalelse omfatter det vi i UngVold omtaler som seksuell vold.

Dette notatet oppsummerer og utdyper funn fra hovedrapporten fra undersøkelsen UngVold 2023. Rapporten kan lastes gratis ned på OsloMet sine nettsider:

OM UNGVOLD-STUDIEN

UngVold-studien er en landsrepresentativ, skolebasert spørreundersøkelse om utsatthet for vold og overgrep. Studien er gjennomført tre ganger, i 2007, 2015 og 2023. I 2007 og 2015 deltok avgangselever på videregående skole, mens undersøkelsen i 2023 ble utvidet til å omfatte elever på alle tre trinn. Det samme utvalget av skoler har vært invitert til å delta i alle de tre undersøkelsene.

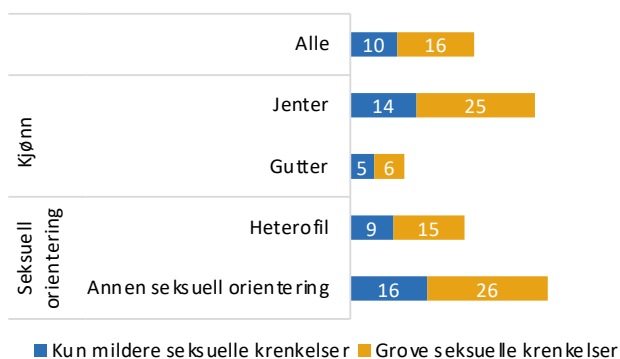
I tillegg til de tre tverrsnittundersøkelsene har data fra undersøkelsen i 2007 blitt koblet til opplysninger fra offentlige registre om inntekt, utdanning, familie- og boligsituasjon, stønadsmottak og straffbare forhold. Dette gjør det mulig med livsløpsstudier av unge som rapporterte om vold og overgrep i ungdomstiden. Deltakerne er nå 34–35 år gamle.

OMFANG AV SEKSUELL VOLD

Rapporten fra UngVold 2023 viste at mange unge har opplevd ulike former for seksuell vold i løpet av ungdomstiden. I rapporten skiller vi mellom mildere seksuelle krenkelser, definert som det å ha blitt befølt mot sin vilje eller blitt tvunget eller truet til å beføle en annen, og grove seksuelle krenkelser, som viser til forsøk på eller fullført seksuell penetrering ved tvang, trusler, nedsatt bevissthet på grunn av søvn eller beruselse eller manglende samtykke.

Figur 1 viser omfang av ulike former av seksuell vold i løpet av livet blant elever i videregående skole i Norge.

Figur 1 Prosentandel som har minst én erfaring i løpet av livet med ulike former for seksuell vold

Kilde: UngVold 2023, vg1–vg3

Om lag én av fire deltakere i UngVold 2023 oppga minst én erfaring med seksuell vold gjennom livet. Samlet hadde 16 prosent erfart minst én grov krenkelse (eventuelt i kombinasjon med mildere krenkelser), mens 10 prosent utelukkende hadde erfart mildere krenkelser. Seksuell vold er et tydelig kjønnet fenomen. Mens én av fire jenter oppga minst én grov seksuell krenkelse gjennom livet, gjaldt det samme 6 prosent blant gutter. Ytterligere 14 prosent av jentene oppga kun å ha vært utsatt for mildere seksuelle krenkelser, mens dette gjaldt 5 prosent blant guttene. Også etter seksuell orientering finner vi store forskjeller i utsatthet for seksuell vold: Unge med en annen seksuell orientering enn heterofil er betydelig mer utsatt for seksuell vold enn unge som definerer seg som heterofile.

SEKSUELL VOLD I KONTEKST

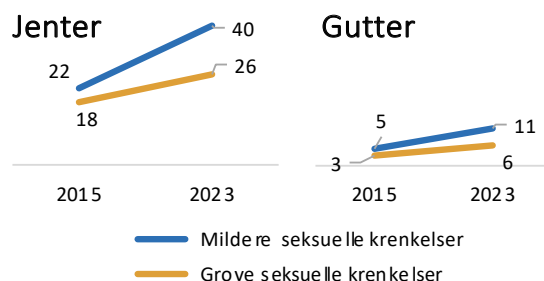
Ungdommene som hadde blitt utsatt for seksuell vold, fikk tilleggsspørsmål om det de hadde opplevd, både generelt og for den mest alvorlige erfaringen de hadde hatt etter at de fylte 13 år.

I over åtte av ti tilfeller oppga de utsatte at det var en jevnaldrende som sto bak den seksuelle volden. Som oftest skjedde dette hjemme, enten hos en selv eller hos noen andre. I rundt halvparten av tilfellene var alkohol eller andre rusmidler involvert. Deltakerne oppga oftest at de hadde vært i situasjoner hvor de ikke klarte å si nei, eller at de hadde vært utsatt for ulike grader av press. Fysisk vold var mindre vanlig.

ENDRING I SEKSUELL VOLD OVER TID

For deltakerne i siste trinn på videregående skole var det mulig å studere endringer over tid i omfanget av seksuell vold mellom UngVold-undersøkelsene i 2015 og 2023. Figur 2 viser endring over tid i milde og grove seksuelle krenkelser i denne aldersgruppen.

Figur 2 Prosentandel som har minst én erfaring i løpet av livet med ulike former for seksuell vold

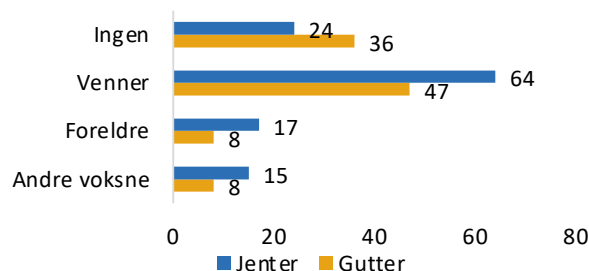
Kilde: UngVold 2015 og 2023, vg3

Mellom 2015 og 2023 økte omfanget av seksuell vold blant unge markant. Særlig rapporterte flere om mildere seksuelle krenkelser, men langt flere oppga også grove krenkelser. Hovedrapporten fra UngVold-undersøkelsen inneholder en omfattende diskusjon om grunnene til at omfanget av seksuell vold øker. Vi argumenterer for at det kan ha blitt vanligere å oppleve seksuell vold i ungdomstiden, men at økningen først og fremst speiler en økt bevissthet blant unge om hva en seksuell krenkelse er.

Å SNAKKE MED NOEN ETTER SEKSUELL VOLD

Tidligere studier har vist at mange ikke snakker med noen om erfaringer med seksuell vold. Figur 3 viser om deltakere som hadde vært utsatt for seksuell vold, hadde snakket med noen i etterkant av erfaringen.

Figur 3 Prosentandel som har snakket med noen etter å ha vært utsatt for seksuell vold

Kilde: UngVold 2023, vg1–vg3

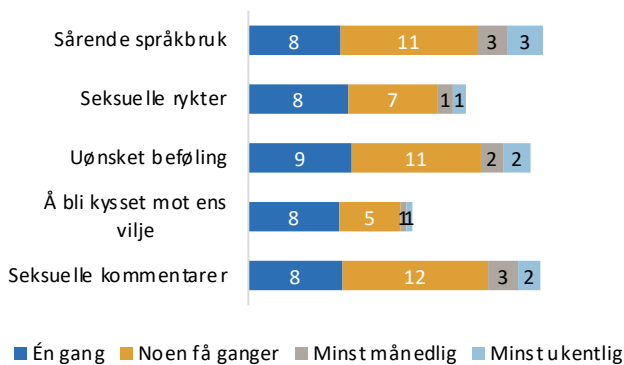
Et positivt funn er at mange av de utsatte oppga å ha snakket med noen om det de hadde opplevd: Tre av fire jenter hadde snakket med noen, som oftest en venn. Færre hadde snakket med foreldre eller voksne fagpersoner. Flere gutter enn jenter hadde ikke snakket med noen om sin erfaring. Unge med en annen seksuell orientering enn heterofil hadde noe oftere snakket med foreldre eller andre voksne sammenlignet med heterofile unge.

OMFANG AV SEKSUELL TRAKASSERING

Seksuell trakassering i form av sårende språkbruk, rykter og seksuelle kommentarer ble kartlagt i UngVold 2023, men ikke beskrevet i hovedrapporten. Deltakerne fikk et spørsmålsbatteri der de skulle oppgi om de i løpet av de siste 12 månedene hadde blitt utsatt for noe av det følgende på en måte de ikke likte: «At noen på en sårende måte kalte deg for hore, homo eller andre ord med seksuelt innhold», «At noen spredte negative seksuelle rykter om deg», «At noen tok deg på rumpe, bryst eller i skrittet mot din vilje», «At noen kysset deg mot din vilje», og «At noen kom med ubehagelige seksuelle kommentarer om kroppen din eller utseendet ditt».

Figur 4 viser omfanget og hyppigheten av disse ulike formene for seksuell trakassering i løpet av det siste året blant elever i videregående skole i Norge.

Figur 4 Prosentandel som har erfaring med ulike former for seksuell trakassering det siste året, etter hyppighet

Kilde: UngVold 2023, vg1–vg3

Omtrent tre av fire deltakere i UngVold 2023 har ikke vært utsatt for seksuell trakassering i løpet av det siste året, uavhengig av hvilken form for trakassering vi kartlegger. For dem som har slike erfaringer, har flertallet opplevd det enten én gang eller noen få ganger.

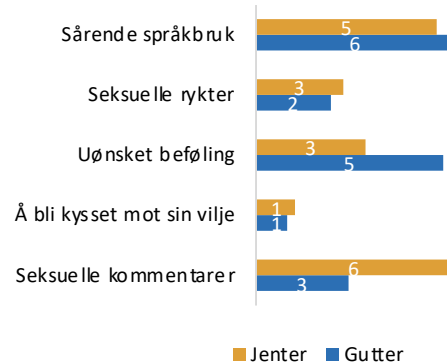
Det mest vanlige er å bli utsatt for sårende seksualisert språkbruk, som å bli kalt for hore, hore eller lignende. 6 prosent oppga at dette hadde skjedd minst månedlig, 11 prosent hadde blitt utsatt for dette noen få ganger, mens 8 prosent oppga én erfaring i løpet av det siste året. Omtrent like mange hadde fått ubehagelige seksuelle kommentarer om kroppen sin eller utseendet sitt eller blitt befølt mot sin vilje. Seksuelle rykter var noe mindre vanlig, mens færrest oppga å ha blitt kysset mot sin vilje.

Samlet viser våre analyser at verbal seksuell trakassering er mer vanlig enn fysiske former for seksuell trakassering blant elever i videregående skole.

SOSIAL VARIASJON I SEKSUELL TRAKASSERING

I det følgende viser vi hvordan de ulike formene for seksuell trakassering varierer etter kjønn og seksuell orientering. Figurene skiller unge som oppga seksuell trakassering minst månedlig, fra resten av deltakerne.

Figur 5 Prosentandel som har erfaring med ulike former for seksuell trakassering minst månedlig det siste året, etter kjønn

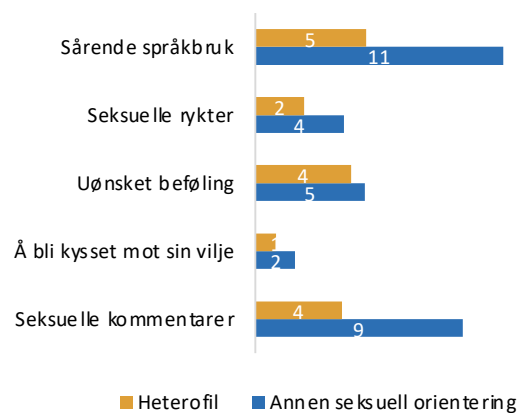

Kilde: UngVold 2023, vg1–vg3

Det er relativt små forskjeller mellom jenter og gutter når det gjelder erfaringer med seksuell trakassering. Jenter oppga noe oftere enn gutter at de hadde opplevd ubehagelige seksuelle kommentarer om kroppen eller utseendet deres, mens gutter oftere enn jenter hadde blitt befølt mot sin vilje. Det siste funnet står i kontrast til livstidsprevalensen for seksuell beføling, hvor vi fant at jenter er mer utsatt enn gutter. Det er også generelt mindre uttalte kjønnsforskjeller for spørsmålene om seksuell trakassering enn for spørsmålene om seksuell vold.

Figur 6 viser at unge med en annen seksuell orientering enn heterofil langt oftere enn heterofile unge blir utsatt for seksuell trakassering. Særlig er omfanget høyere for å ha erfaringer med sårende språkbruk og ubehagelige seksuelle kommentarer.

Figur 6 Prosentandel som har erfaring med ulike former for seksuell trakassering minst månedlig det siste året, etter seksuell orientering

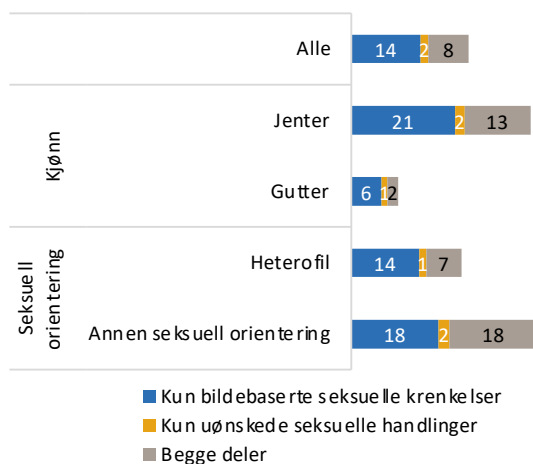
Kilde: UngVold 2023, vg1–vg3

OMFANG AV DIGITALE SEKSUELLE KRENKELSER

UngVold-undersøkelsen kartla også deltakernes erfaringer med digitale seksuelle krenkelser på to områder. Det første området er i tilknytning til seksuelle bilder og film, for eksempel å ha blitt presset eller truet til å sende dette eller å ha fått slikt materiale delt mot sin vilje. Det andre omhandler det å ha blitt lur, manipulert, presset eller truet til å utføre seksuelle handlinger på nett eller mobil.

Figur 7 viser andelen av deltakerne som har vært utsatt for de ulike formene for digitale seksuelle krenkelser.

Figur 7 Prosentandel som har minst én erfaring i løpet av livet med ulike former for digitale seksuelle krenkelser

Kilde: UngVold 2023, vg1–vg3

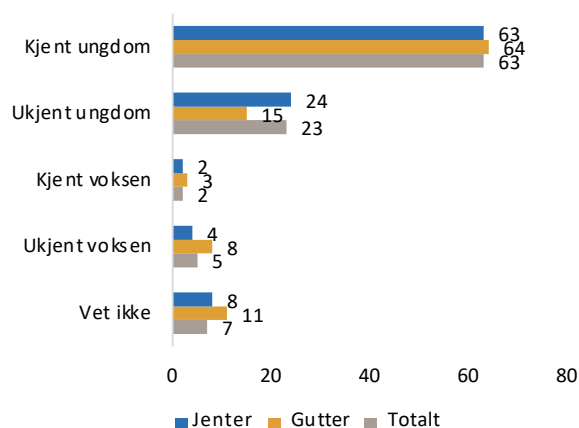
Rundt én av fire deltakere i UngVold 2023 har vært utsatt for en digital seksuell krenkelse i løpet av livet. Flest forteller om uønskede erfaringer knyttet til seksuelle bilder og film, med 14 prosent, mens i underkant av 10 prosent både har erfaringer med bildebaserte seksuelle krenkelser og det å ha utført seksuelle handlinger på nett mot sin vilje.

Som for fysisk seksuell vold har langt flere jenter enn gutter vært utsatt for digitale seksuelle krenkelser. Slike erfaringer er også vanligere blant unge med en annen seksuell orientering enn heterofil.

UTØVERE AV DIGITALE SEKSUELLE KRENKELSER

Deltakerne i UngVold ble spurt om hvem som sto bak sist gang de hadde hatt en uønsket seksuell erfaring på digitale medier, både for bildebaserte krenkelser og i tilknytning til seksuelle handlinger. Figur 8 viser svarene for bildebaserte seksuelle krenkelser.

Figur 8 Prosentandel som oppga ulike utøvere ved sist tilfelle av bildebaserte seksuelle krenkelser

Kilde: UngVold 2023, vg1–vg3

Andre unge sto bak langt de fleste tilfellene av bildebaserte seksuelle krenkelser som deltakerne i UngVold hadde vært utsatt for. I to av tre tilfeller var det en ungdom de kjente fra før, mens i ytterligere ett av fire tilfeller var det en ukjent ungdom. Fordelingen for å ha utført uønskede seksuelle handlinger var omtrent tilsvarende.

Sherise VD @ Unsplash

Kort oppsummert 5/23

Oppdragsgivere: Helsedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Forskere: Lars Roar Frøyland (prosjektleder), Stian Lid, Ellen Oftedal Schwencke og Kari Stefansen

Mer informasjon: <https://uni.oslomet.no/voldsprogrammet/ungvold/>

ISSN: 2535-6976 (Online)

Referanser

Dahl, T. S. (1994). Pene piker haiker ikke: Artikler om kvinnerett, strafferett og velferdsstat. Universitetsforlaget.

Frøyland, L. R., Lid, S., Schwencke, E. O. & Stefansen, K. (2023). Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2023 (NOVA-rapport 11/23). NOVA, OsloMet.

Jardim, P. S. J., Gaustad, J. V., Langøien, L. J. & Næss, G. E. (2022). Omfang av seksuell trakassering i Norge: en hurtigoversikt. Folkehelseinstituttet.

Referere til denne oppsummeringen

Frøyland, L. R. & Stefansen, K. (2023). Kort oppsummert: Seksuell vold og seksuell trakassering blant unge. Nr. 5/23. NOVA, OsloMet.